

GULÂM AHMED

(غلام احمد)

(ö. 1908)

Kādîyânîliğin kurucusu
(bk. KÂDİYÂNİLİK).**GULÂM ALİ**

(bk. AZÂD-ı BİLGRÂMİ).

GULÂM HASAN

(غلام حسن)

(ö. 1201/1786)

İran asıllı Hint şairi.

Delhi'de doğdu. Doğum tarihini bazı kaynaklar 1140 (1728), bazıları 1150 (1737) veya 1154 (1741) olarak kaydeder. Babası Mîr Gulâm Hüseyin Dâhik, özellikle hiciv ve latifeleriyle tanınmış bir şairdi. Dedesi Mîr İmâmî, Bâbürlü hükümdarlarından I. Şah Cihan döneminde (1628-1657) Herat'tan gelip Delhi'ye yerleşmişti.

Öğrenimini ailesinin yanında tamamlayan Gulâm Hasan, 1739'da Delhi'de çıkan karışıklıktan dolayı babası ile birlikte Evedh (Avad / Oudh) Devleti'nin başşehri Feyzâbâd'a gitti. Burada Newâb Âsafüddeve'nin hizmetine girdi. Âsafüddeve 1775'te başşehri Leknev'e naklettikten sonra Gulâm Hasan da oraya yerleşti. Leknev'de Sâlâr Ceng ile oğlu Nevâziş Han ve Cevâhir Ali Han gibi ileri gelen devlet adamlarıyla tanıştı. Kaside ve mesnevilerini ithaf ettiği bu kişiler tarafından himaye edilen Gulâm Hasan Leknev'de vefat etti.

Önce Farsça, daha sonra Urduca yazdığı şiirlerinden bilhassa Farsça olanlarında başarılı bir sanatkar olduğu herkesçe kabul edilmiştir. Urduca şiirlerinde Mîr Ziyâ, Mirza Sevdâ-i Dihlevî, Sûz ve Hâce Mîr Derd gibi şairlerin etkisi görülür.

Eserleri. Gulâm Hasan'ın başlıca eserleri şunlardır: 1. *Sihrû'l-beyân*. Bir kaside ile birlikte Âsafüddeve'ye takdim ettiği Urduca bir mesnevi olup Delhi şiir akımının en güzel örneğini oluşturur. Eski bir Hint halk hikâyesini konu alan ve Urdu şiirinin de en mükemmel eseri olarak kabul edilen *Sihrû'l-beyân*'ın Urdu edebiyatı üzerinde büyük etkisi olmuştur. Eser, Sâlim Abdullah (Karaçi 1955) ve Vahîd Kureyşî (Lahor 1966) tarafından neşredilmiştir. Mîr Bahadır Ali Hüseyin'in nesre çevirdiği *Sihrû'l-beyân*'ı Aram, Ronak Banarsi, Fâhir Muhammed Tâig, Zarîf ve Abdullah Fetih-

pürî tiyatro eseri haline getirmişlerdir. Eser Bowdler Bell, M. H. Court ve diğer bazı kişiler tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir. 2. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Urdû* (Ali-garh 1922). Müellifin Farsça tek mensur eseri olup Urduca şiir yazan 300 şairin hal tercümesini ihtiva eder. Eski, orta ve çağdaş dönem şairlerine göre üç bölüme ayrılmıştır. Şairlerin alfabetik sıra ile kaydedildiği eserin dili ağır olmakla birlikte şairler ve şiirleri hakkında isabetli değerlendirmeler yapmıştır. 3. *Meşneviyyât*. Müellifin kendi mesnevilerinden oluşan Urduca bir mecmua olup bu mesnevilerin başlıcaları şunlardır. *Naql-i Zen-i Fâhişe*, *Şâdî-i Âsafüddeve*, *Tehniyet-i 'İd*, *Vaşf-ı Kaşr-i Cevâhir*, *Hân-ı Ni'met*, *Rumûzü'l-Ârifin* ve *Gülzâr-ı İrem*. Bunlardan *Rumûzü'l-Ârifin*, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevi*'si örnek alınarak yazılmıştır. *Gülzâr-ı İrem* tarihle ilgili bir eser niteliğindedir. *Vaşf-ı Kaşr-i Cevâhir* ise Cevâhir Ali Han'ın methine dairdir. Şairin bu mesnevileri *Meşneviyyât-ı Mîr Hasan* adıyla Abdülbârî Âsî tarafından yayımlanmış (Leknev 1945), daha sonra Vahîd Kureyşî tarafından eserin yeni baskısı yapılmıştır (Lahor 1966).

BİBLİYOGRAFYA :

Gulâm Hasan, *Sihrû'l-beyân* (nşr. Sâlim Abdullah), Karaçi 1955, nâşirin önsözü, s. 5; Muhammed Hüseyin Âzâd, *Âb-ı Hayât*, Lahor 1950, s. 249-250; Vahîd Kureyşî, *Mîr Hasan ör un kâ Zamâne*, Lahor 1959, s. 201-204; S. M. Akil, *Urdû Meşnevî kâ İrtikâ Şimâl-i Hind me*, Allahâbâd 1965, s. 118-126, 333-339, 373-374; Râm Bâbu Sekîne, *Târîh-i Edeb-i Urdû*, Lahor 1967, s. 89; *Târîh-i Edebiyyât-ı Müselmânân-ı Pâkistân u Hind*, Lahor 1971, VII/2, s. 168; İcâz Hüseyin, *Muhtaşar-ı Târîh-i Edeb-i Urdû*, Karaçi 1971, s. 87-92; Muhammad Sadiq, *A History of Urdu Literature*, Calcutta 1984, s. 150-153; Cemîl Câlibî, *Târîh-i Edeb-i Urdû*, Lahor, ts., II, 819; Ebû'l-Leys Siddîkî, *Leknev kâ Debistân-ı Şâ'irî*, Karaçi 1987, s. 108; a.mlf., "Mîr Hasan Dihlevî", *UDMİ*, XXI, 935-937; J. A. Haywood, "Hasan, Mîr Ghulam", *El² Suppl.* (İng.), s. 358-359.

HANİF FAUQ

GULÂM HÜSEYİN

(غلام حسين)

Gulâm Hüseyin Selîm Zeyd-pûrî
(ö. 1233/1817)**Bengal'in**
ilk müslüman tarihçilerinden.

Evez'de Bâre Banki civarındaki Zeyd-pûr'da doğdu. Daha sonra İngiliz Bâzârı diye de bilinen Engrîzâbâd'a göç etti. İyi bir eğitim gördü. Bölgedeki İngiliz

Doğu Hindistan Şirketi'nin ticarî temsilcisi George Udny'nin (Udney) sorumluluğu altında postahane müdürü (dak münşî) oldu. Udny'nin ricası üzerine bir Bengal tarihi yazmayı kabul etti ve 1202'de (1787-88) tamamladığı bu Farsça eserine *Riyâzü's-selâtin* adını verdi. Eser bir mukaddime ve dört bölümden meydana gelmektedir.

Gulâm Hüseyin *Riyâzü's-selâtin*'in mukaddimesinde Bengal ve civarını tanıtır; bölgede yaşayan halka dair bilgi verir. Ayrıca bazı şehir ve kasabaları tasvir eder; Bengal sultanlarıyla valilerini ve onlarla ilgili bazı anekdotları anlatır. Birinci bölümde Delhi sultanlarının tayin ettiği Bengal valilerinden, ikinci bölümde bağımsız Bengal sultanlarından, üçüncü bölümde Bâbürlüler'e bağlı vekillerden (nâzımlar, nizamlar), son bölümde Fransız ve Portekizliler'in Bengal'e gelişinden ve buradaki İngiliz hâkimiyetinden bahseder. Mevlî Abdülhak Âbid tarafından neşredilen *Riyâzü's-selâtin*'i (Kalkûta 1890) Mevlî Abdüsselâm notlarla birlikte İngilizce'ye çevirmiştir (Calcutta 1902; Delhi 1975).

BİBLİYOGRAFYA :

Gulâm Hüseyin Sâlim, *Riyâzü's-selâtin* (nşr. Mevlî Abdülhak Âbid), Kalkûta 1890; a.e. (İng. trc. Mavlavi Abdus Salam), Calcutta 1902, s. 2-5; Storey, *Persian Literature*, I/1, 178; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, VII, 352; Hânâbâ, *Fihrist*, II, 2726; Gholam Rasul, *The Origin and Development of Muslim Historiography*, Dakka 1984, s. 117-119; H. Beveridge, "The Khurshid Jahan Numa of Sayyad İlâhî Bakhsal al-Husainî Angrêzâbâdî", *JASB*, LXIV/1 (1895), s. 196, 198; "Gulâm Hüseyin", *IA*, IV, 824; A. S. Bazmee Ansari, "Gulâm Hüseyin (Salim)", *El²* (İng.), II, 1092.

A. S. BAZMEE ANSARI

GULÂM HÜSEYİN HAN

(غلام حسين خان)

(ö. 1230/1815'ten sonra)

Hintli münşî.

1140'ta (1728) Delhi'de (Cihanâbâd) doğdu. Tabâtabâî nisbesiyle tanınır. Bâbürlü şehzadelerinden II. Şah Âlem'in kâtibî Seyyid Hidâyet Ali Han'ın oğludur. Babası ailesiyle birlikte, Bengal nâzımı Şücâüddeve'nin hizmetinde çalışan akrabası Allah Virdî Han Mehâbet Ceng'in bulunduğu Mürşidâbâd'a göç etti (1732). Allah Virdî Han Azîmâbâd nâzımı olunca babası da oraya gidip yerleşti ve kısa zamanda geniş bir çevre edinerek Azîmâbâd nâibi oldu.